

**ПЗВО «МІЖНАРОДНИЙ КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПИЛИПА ОРЛИКА»
Кафедра психології та педагогічної освіти**

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ІЗ МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ»**

Освітня програма Дошкільна освіта

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Галузь знань 01 Освіта

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 8 від — 20 лютого 2020 р.

Миколаїв 2019-2020

1. Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Образотворче мистецтво із методикою навчання
Викладач	Кандидат педагогічних наук, Барвінок Ірина Віталіївна
Профайл викладача	ORCID
Контактний тел.	+380502418432
E-mail:	ira_barwinok@ukr.net
Сторінка курсу в Moodle	https://mku.edu.ua Moodle
Консультації	<i>Очні консультації:</i> за попередньою домовленістю Вівторок та Четвер з 14.00 до 15.00 <i>Онлайн консультації:</i> за попередньою домовленістю Viber +380502418432 в робочі дні з 9.00 до 17.00

2. Анотація до дисципліни

Головним завданням сучасної дошкільної освіти є розвиток дошкільника, становлення його особистості. У нормативних документах: Законі України «Про дошкільну освіту», Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025, Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні вказано на те, що загальною метою виховання дітей дошкільного віку є всебічний розвиток дитини, формування базису її особистісної культури. Одним із шляхів реалізації вищевказаної мети є залучення дитини дошкільного віку до процесу виховання засобами мистецтва. Яке справляє потужний вплив на розвиток особистості дитини завдяки інтеграції складових виховання.

Освітньо-виховний процес у закладах дошкільної освіти спрямований на:

- формування у дітей умінь та навичок, характерних для образотворчого мистецтва - опанування графічних, живописних, декоративних технік, знайомство з правилами композиції, кольорознавства, ліплення тощо;
- виявлення інтересу до різних видів візуального мистецтва: декоративно-прикладного, живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну;
- відображенні власних життєвих вражень, почуттів, навичок в образотворчій діяльності: малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні;
- володіння технічними прийомами роботи з різними матеріалами, елементарною художньою майстерністю; створення образу різними засобами і техніками, творче застосування виражальні можливості лінії, кольору, композиції, ритму для реалізації свого задуму; застосування дизайнерських умінь у грі та побуті;
- фантазування, експериментування, шляхом змішування кольорів, вигадування оригінальних композицій, через зміну і створення нових форм.

Водночас, в контексті інтегрованого навчання відбувається формування поліхудожніх умінь та якостей (здатність до порівняння мови різних видів мистецтва, відтворення різних явищ через музичні інтонації, малюнок, рух, жест, «оживлення» творів образотворчого мистецтва, візуалізація музики тощо). Формування кожного з вищезазначених мистецьких умінь потребує особливого фахового педагогічного підходу.

Реалізувати складні завдання сучасної дошкільної освіти здатна нова генерація педагогічних кадрів, озброєна новими технологіями і методиками розвитку та естетичного виховання молодших школярів. За останні роки у естетичному вихованні визначилися нові теоретичні та практичні здобутки, які слід творчо опрацювати і використовувати у змісті підготовки фахівців, які безпосередньо здійснюють роботу з естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Програму з дисципліни «Образотворче мистецтво із методикою навчання» для здобувачів вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня складено відповідно до освітньої програми «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Дисципліна «Образотворче мистецтво із методикою навчання» є обов'язковим компонентом освітньої програми та відповідно до навчального плану вивчається у VI семестрі.

«Образотворче мистецтво із методикою навчання» як навчальна дисципліна:

- ґрунтується на вивченні студентами основ та особливостей образотворчого мистецтва, його впровадження у освітньо-виховний процес у закладах дошкільної освіти;
- інтегрується та закладає основи вивчення здобувачами вищої освіти педагогічної творчості, педагогічних технологій, різнофахових методик викладання що передбачає інтеграцію викладання з цими дисциплінами та формування умінь, застосування знань з основ образотворчого мистецтва, що мають місце у сучасній освітній системі, в процесі подальшого навчання та професійної діяльності;
- закладає основи психолого-педагогічної діагностики, моніторингу перебігу розвитку, контролю за ефективністю застосування форм і методів естетично-виховної роботи, спрямованих на розвиток творчих здібностей та якостей особистості у дітей молодшого шкільного віку;
- закладає фундамент для подальшого засвоєння ними знань та вмінь з циклу дисциплін професійної та практичної підготовки.

3. Мета та цілі дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є формування всебічно підготовленого спеціаліста для закладу початкової освіти, здатного на високому рівні організувати та провести естетично-виховну роботу, розвинути у молодших школярів почуття прекрасного в житті та мистецтві; розширення знань здобувачів вищої освіти із теорії образотворчого мистецтва мовленого слова та вдосконалення виконавської майстерності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Цілями вивчення навчальної дисципліни є розширення мистецького світогляду, ціннісних орієнтацій та компетенцій майбутніх фахівців дошкільної освіти на основі ознайомлення й вивчення кращих зразків образотворчого мистецтва; формування пізнавальних інтересів, розвиток творчих здібностей, художніх і естетичних смаків, умінь оперувати різними видами аналізу та інтерпретації зразків образотворчого мистецтва на основі знайомства з різними видами, жанрами, стилями; збагачення власного художньо-естетичного досвіду для подальшого використання в професійній діяльності; засвоєння нових методичних підходів щодо використання педагогічних засобів у навчально-педагогічному процесі; набуття елементарних умінь виконавської майстерності в практичній творчій діяльності; ознайомлення з основами образотворчого мистецтва.

4. Формат дисципліни

Змішаний (*blended*) - викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології, такі як комп'ютерна графіка, аудіо та відео, інтерактивні елементи, онлайн консультування і т.п.

Під час сесії формат очний (offline/Face to face), у міжсесійний період – дистанційний (online).

5.Результати навчання

У результаті вивчення даної навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

Знати:

- специфіку викладання образотворчого мистецтва у закладах дошкільної; види і жанри образотворчого мистецтва, специфіку виразних засобів кожного виду мистецтва;
- специфіку і роль національного мистецтва в житті суспільства; періодизацію та особливості художнього розвитку дітей до 10 років;
- термінологічний апарат та вміло використовувати його; прийоми і методи роботи на уроках образотворчого мистецтва; види наочності в навчанні.

Вміти:

- скласти детальне планування заняття;
- створювати художній образ в практичних роботах у рамках розглянутих художніх технік;
- вміти будувати та моделювати заняття з образотворчого мистецтва різних типів і видів у відповідності до вимог;
- використовувати та виготовляти необхідну наочність: таблиці, схеми, моделі тощо;
- показувати будь-які прийоми художньої роботи як у практичній образотворчій діяльності, так і на дошці; емоційно збагатити заняття поезією, музикою, визначити ті твори, які близькі характеру настрою заняття;
- тактовно направляти роботу дошкільнят, стимулювати їх до творчості, аналізувати і оцінювати дитячі художні роботи;
- пов'язувати викладання образотворчого мистецтва за змістом програм інших ліній.

КЗ-1. Загальнонавчальна. Здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, зокрема інноваційними методичними підходами, сучасними системами, методиками, технологіями навчання, розвитку і виховання дітей дошкільного віку; чинним нормативним забезпеченням дошкільної освіти тощо.

КЗ-4. Комунікативна. Здатність спілкуватися державною мовою на офіційно-діловому рівні; володіти навичками нормативного літературного мовлення (його усною та писемною формами) у різних сферах комунікації. Здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії з іншими мовленнєвими суб'єктами. Уміння застосовувати різні види і стилі мовленнєвого спілкування у ситуаціях запобігання й урегулювання конфліктів.

КЗ-6. Етична. Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських і національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики (професійної етики вихователя закладу дошкільної освіти).

КЗ-8. Міжособистісної взаємодії. Здатність до ефективної міжособистісної взаємодії; зокрема здатність успішно взаємодіяти з керівництвом, колегами, вихованцями та їхніми батьками; володіння алгоритмами конструктивного вирішення педагогічних конфліктів. Здатність працювати в команді, здатність до співпраці, групової та кооперативної діяльності. Здатність бути критичним і самокритичним, наполегливим щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань.

КЗ-9. Адаптивна. Здатність до адаптації в професійно-педагогічному середовищі та дії у нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають розвиток і виховання дошкільників, спілкування з їхніми батьками, комунікації з адміністрацією закладу дошкільної освіти й колегами.

КЗ-10. Рефлексивна. Здатність ефективно й адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що сприяє розвитку і саморозвитку особистості вихователя. Здатність оцінювати результати педагогічних впливів і забезпечувати якість діяльності розвитку й виховання дошкільників; здатність до педагогічної рефлексії.

КЗ-3. Дослідницько-праксеологічна. Здатність виявляти, ставити і вирішувати проблеми, зокрема у процесі професійно-педагогічної діяльності. Здатність приймати обґрунтовані рішення, працювати автономно.

КЗ-4. Комунікативна. Здатність спілкуватися державною мовою на офіційно-діловому рівні; володіти навичками нормативного літературного мовлення (його усною та писемною формами) у різних сферах комунікації. Здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії з іншими мовленнєвими суб'єктами. Уміння застосовувати різні види і стилі мовленнєвого спілкування у ситуаціях запобігання й урегулювання конфліктів.

КС-12. Здатність до формування у дітей раннього і дошкільного віку естетичного ставлення до довкілля, емоційного сприймання і переживання творів мистецтва.

КС-16. Здатність до організації і керівництва ігровою (провідною), художньо-мовленнєвою і художньо-продуктивною (образотворча, музична, театральна) діяльністю дітей раннього і дошкільного віку.

III. Очікувані результати навчання:

ПР-01. Розуміти і визначати психолого-педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються у роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку процесу розвитку дітей раннього й дошкільного віку.

ПР-06. Будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу; здійснювати управління його якістю, керуючись психолого-педагогічними принципами організації освітнього процесу в системі дошкільної освіти при реалізації завдань виховання, цілями навчання і розвитку дітей раннього та дошкільного віку у закладі дошкільної освіти і сім'ї.

ПР-07. Використовувати вміння і навички для збереження та зміцнення психофізичного і соціального здоров'я дітей.

ПР-11. Володіти технологіями організації розвивального предметно-ігрового, природно-екологічного, пізнавального, мовленнєвого середовища в різних групах раннього і дошкільного віку.

ПР-12. Знаходити інформацію та самостійно аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини; визначати критерії і показники психічного й психофізичного розвитку дітей на різних етапах раннього та дошкільного віку; враховувати отримані дані при виборі методик і технологій навчання і виховання, визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку; розробляти ефективні індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей раннього та дошкільного віку.

ПР-13. Уміти використовувати сучасні кваліметричні методики діагностування дітей дошкільного віку: обдарованих дітей, дітей, які розвиваються в нормі, дітей з особливими потребами; оцінювати особистісні досягнення кожної дитини; враховувати індивідуальні

відмінності дітей та розробляти дитиноцентричні творчо-розвивальні, освітньо-розвивальні, корекційно-розвивальні та інші адресно спрямовані технології і методики.

ПР-17. Здійснювати різні види планування у закладі дошкільної освіти; добирати доцільні для реалізації завдань дошкільної освіти форми планів, розробляти конспекти різних форм освітньої діяльності з урахуванням вікових особливостей й індивідуальних відмінностей дітей, провідних чинників розвитку, основних принципів дошкільної освіти і вимог до навчання й виховання дітей раннього і дошкільного віку.

ПР-19. Дотримуватись умов безпеки життєдіяльності дітей раннього і дошкільного віку

ПР-20 Оцінювати власну діяльність з позицій культурно-історичної, екологічної, духовної, морально-естетичної і педагогічної цінності.

6. Обсяг дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	30
практичні	30
самостійна робота	60

7. Ознаки дисципліни

Рік викладання	Курс (рік навчання)	Семестр	Кількість кредитів/ годин	Кількість змістових модулів	Вид підсумкового контролю	Нормативна/ вибіркова
?	3	6	4/120	4	залік	Нормативна

8. Пререквізити

Ефективність засвоєння змісту дисципліни «Образотворче мистецтво із методикою навчання» значно підвищиться, якщо здобувач вищої освіти попередньо опанував матеріалом таких дисциплін як: Педагогіка загальна, Вікова педагогіка, Психологія загальна, Вікова психологія, Теорія і методика виховання, Методика навчання музичного, сценічного мистецтва з елементами хореографії та ритміки .

9. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

У період заліково-екзаменаційної сесії бажано мати мобільний пристрій (телефон) для оперативної комунікації з адміністрацією, методистом та викладачем з приводу проведення занять та консультацій. У міжсесійний період комп'ютерну техніку (з виходом у глобальну мережу) та оргтехніку для комунікації з адміністрацією, методистом, викладачем.

10. Політика дисципліни

При організації освітнього процесу в Університеті здобувачі вищої освіти, викладачі, методисти та адміністрація діють відповідно до: Положення про самостійну роботу здобувачів вищої освіти (посилання); Положення про організацію освітнього процесу

(посилання); Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення здобувачів вищої освіти (посилання); Положення про практику здобувачів вищої освіти (посилання); Положення про рейтингову систему оцінювання знань (посилання); Положення про академічну доброчесність (посилання); Положення «Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти» (посилання); Положення про кваліфікаційну (випускову) роботу здобувачів вищої освіти (посилання); Положення про укладання та контроль за виконанням договору про надання освітніх послуг (посилання); Положення про внутрішнє забезпечення якості освіти (посилання).

11. Схема дисципліни

Тема, короткі тези	Форма діяльності (заняття)/Формат	Література, інформаційні ресурси	Завдання, години	Вага оцінки	Термін виконання
Модуль 1. Соціально-естетична сутність образотворчого мистецтва. Тема 1. Образотворче мистецтво – специфічна форма відображення дійсності.	Вступна лекція з елементами дискусії, лекція-презентація, практичне заняття	[1], [5], [6], [8], [9], [10], [11], [28], [29]	Користуючись літературними та інтернет-джерелами, знайти різні визначення поняття «мистецтво» і співставити їх. Ознайомтись з різними функціями мистецтва та укласти таблицю з їх основними характеристиками. Розглянути та охарактеризувати основну класифікацію видів образотворчого мистецтва (8 год.)	Макс. оцінка – 5 Макс. оцінка – 2 Макс. оцінка – 1	Два тижні

Тема 2. Основні етапи розвитку образотворчого мистецтва.	Практичне заняття з елементами відео та презентацій	Електронні джерела в мережі Інтернет (за вибором студента)	Користуючись літературними та інтернет-джерелами, розглянути ключові моменти розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва та особливості українського образотворчого мистецтва. (8 год.)	Макс. оцінка - 5	Один тиждень

Модуль 2. Педагогічні основи образотворчої діяльності дітей. Тема 1. Становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.	Проблемна лекція, практичне заняття	[2], [4], [7], [12], [13], [14], [15]	Підготувати доповідь про педагогів-митців, які розробляли методичні основи образотворчої діяльності дітей (портрет, його життєвий та творчий шлях). Ознайомитись із основними положеннями їхніх методичних розробок та вибрати одного представника для презентації на практичному занятті. (8 год.)	Макс. оцінка - 2	Два тижні

Тема 2. Форми організації і методи керівництва образотворчою діяльністю дітей у закладах дошкільної освіти.	Практичне заняття	[1], [2], [20], [41]	Ознайомитись з особливостями проведення занять з образотворчого мистецтва у різновікових групах, його структурою, різновидами діяльності; розвивати вміння порівнювати та аналізувати; Підготувати схему класифікації методів художнього виховання. (6 год.)	Макс. оцінка – 4 Макс. оцінка - 1	Один тиждень
Модуль 3. Психологічні основи образотворчої діяльності дітей молодшого шкільного віку. Тема 1. Природа образотворчої діяльності дітей.	Практичне заняття	[2], [3], [15], [13], [46]	Визначити якісну характеристику готовності дітей дошкільного віку до образотворчої діяльності. (8 год.)	Макс. оцінка – 3 Макс. оцінка - 2	Один тиждень

Тема 2. Розвиток здібностей до образотворчої діяльності у дітей дошкільного віку.	Інтерактивна лекція, практичне заняття	[2], [3], [4], [16]	Відповідно до вікових характеристик дітей дошкільного віку, зазначити особливості їх психофізіологічного розвитку та їх урахування в процесі занять образотворчою діяльністю.	Макс. оцінка – 3	Один тиждень
Модуль4. Педагогічне керівництво заняттями з образотворчого мистецтва. Тема 1.Методика керівництва та оволодіння дітьми дошкільного віку малюванням.	Лекція-презентація, практичне заняття	[2], [7], [12], [13], [42]	Об'єднатися у групи та проаналізувати художні твори різних жанрів за наступним алгоритмом: - короткий вступ; -аналіз змісту твору; -аналіз; -закономірностей композиції; -колорит. Скласти план заняття про образотворче мистецтво. (6 год.)	Макс. оцінка - 5 Макс. оцінка - 2	Один тиждень

Тема 2. Методика керівництва та оволодіння дітьми дошкільного віку ліпленням.	Практичні заняття	[1], [2], [26], [27]	Підготувати план проведення занять з: малювання з натури, по пам'яті та з уяви; малювання на теми з оточуючого життя; декоративно-прикладного мистецтва; ліплення. (4 год.)	Макс. оцінка – 2 Макс. оцінка - 2	Один тиждень
Тема3. Методика керівництва та оволодіння дітьми дошкільного віку аплікацією та конструюванням..	Практичне заняття	[1], [2], [26], [27]	Скласти таблицю із зазначенням та характеристикою основних технічних прийомів малювання; декоративного малювання; ліплення; аплікації; конструювання. (4 год.)	Макс. оцінка – 2	Один тиждень

13. Система оцінювання та вимоги

Загальна система оцінювання	На практичних заняттях (сумарно) студент може максимально набрати 50 балів, включаючи результати самостійної роботи. За контрольну роботу – максимально

	10 балів. За екзамен – максимально 40 балів (з яких – 10 балів за тестове завдання). Таким чином, підсумкова оцінка – максимум 100 балів.
Вимоги до письмової (контрольної чи екзаменаційної) роботи	Підсумкова робота, яка проводиться у письмовій формі, повинна містити конкретні і чіткі відповіді на поставлені питання, студент повинен використовувати в роботі посилання на нормативно-правові акти з початкової освіти, приводити приклади кращого досвіду роботи з художньо-творчої діяльності у закладах дошкільної освіти. Тестові завдання передбачають вибір правильного варіанту відповіді.
Практичні заняття	Максимальна оцінка - 50 балів
Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання 50 % завдань

Види контролю: поточний, підсумковий.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

- Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: 2012. – 68 с.
2. Антонович Є.А., Захарчук Р.В. Чугай Р.В., Станкович М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. – 216 с.
 3. Багатеева З.А. Заняття апликацией в детском саду / З. А. Багатеева. – М.: Просвещение, 1987. – 185 с.
 4. Багатеева З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях / З. А. Багатеева. – М.: Просвещение. 1986. – 199 с.
 5. Дубовик М.Ф. Ліплення в дитячому садку / М. Ф. Дубовик. – К.: Рад. Школа, 1984. – 124с.
 6. Історія української культури / Заг. Ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 1994. – 85с.
 7. Казакова Т. Г. Изобразительная деятельность младших дошкольников / Т. Т. Казакова. – М.: Просвещение. 1980. – 105 с.
 8. Казакова Т.Г. Развивайте у дошкольников творчество. / Т. Г. Казакова. – М.: Просвещение. 1985. – 96 с.
 9. Кириченко Н.Т. Сюжетне малювання в дитячому садку / Н. Т. Кириченко. – К.: Рад. Школа, 1986. – 172 с.
 10. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду / Т. С. Комарова. – М.: Просвещение, 1982. – 176 с.
 11. Компанцева Л.В. Поэтический образ природы в детском рисунке / Л. В. Компанцева – М.: Просвещение, 1985. – 96 с.
 12. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: Навчальний посібник / В. П. Котляр. – К.: Кондор, 2009. – 200с.
 13. Кузнецова Л.С. Беседы об изобразительном искусстве и архитектуре / Л. С. Кузнецова. – К.: Рад. Школа.,1989. – 128 с.
 14. Курочкина Н.А. Детям о книжной графике / Н.А. Курочкина. – С. П.: Акцидент, 1997. – 124с.

15. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / Ред, Яртися А. В – Львів; Світ, 1994. – 86с.
16. Лиштван З.В. Конструирование / З. В. Лиштван. – М.: Просвещение. 1981. – 96с.
17. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом витинанки: Методичні рекомендації / Укл. Ликова И.О., – К.: ІСДО, 1995. – 200с
18. Пантелеев И.Н., Максимов Ю.В., Пантелеева Л.В. Декоративное искусство детям. – М. : Просвещение, 1976. – 145с.
19. Підготовка до школи в дитячому садку. – К.: Рад. Школа. 1989. – 84с.
20. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 104 с.
21. Сакулина Н.П., Рисование в дошкольном детстве / Н. П. Сакулина. – М.: Просвещение, 1965. – 96 с.
22. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. – М.: Просвещение, 1983. – 230 с.
23. Сірченко Л.І., Скиданова Л.Я. Декоративне малювання в дитячому садку. Альбом. – К.: Рад. Школа, 1991. – 216 с.
24. Скиданова Г.В., Сірченко Л.І. Декоративне малювання в дитячому садку: Альбом. – К.: Рад. Школа, 1991. – 148 с.
25. Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник. За заг. ред. Г. В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376с.
26. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду. / Ред. Косминская В.Б. и др., – М.: Просвещение, 1985. – 142 с.
27. Україно, мене моя! / Укл. Шевченко О., – К.: Веселка, 1993.
28. Українська культура: історія і сучасність. /Ред. Черепі нової С.О., – Львів: Світ, 1994. – 92с.
29. Український живопис / Величко Ю.В., – К.: Мистецтво, 1985. – 72с.
30. Халезова Н.Б. Народная пластика и декоративная лепка в детском саду / Н. Б. Халезова. – М.: Просвещение, 1984. – 186 с.
31. Халезова Н.Б. Курочкина Н.А, Пантюхина Г.В. Лепка в детском саду. – М.: Просвещение, 1986. – 154 с.
32. Шульга Л.М. Развитие творческих способностей детей дошкольного возраста на занятиях с малювання / Л. М. Шульга. – К.: ІСДО, 1995. – 128 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://konserg.ucoz.ua/load/40>
2. <http://konserg.ucoz.ua/load/27>
3. <http://www.ognb.odessa.ua/>
4. <http://www.nbu.gov.ua/>
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
6. <http://www.youtube.com/watch?v=5Jp09YifvYE>
7. <http://www.youtube.com/watch?v=bw6UZzyoPbg>
8. <http://www.youtube.com/watch?v=7wUYHswqF2Y>

Додаткова

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Почат. шк. – 2001. – № I. – С. 28–55.
2. Дронова О. О. Дитячий малюнок як засіб збагачення педагогічної компетентності батьків // Вісн. Глухів. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. Вип. 2. – Глухів: ГДПУ, 2003. – С. 45–50.
3. Дронова О. О., Мезіна О. О. Діагностика та корекція внутрішньо-сімейних стосунків засобами дитячого малюнка // Гуманізація навчально-виховного процесу: 36. наук, праць. Вип. IX / Заг. ред. В. І. Сипченко. – Слов'янськ, 2000. – С. 126–130.
4. Зубарева Н.Д. Дети и изобразительное искусство / Н.Д.Зубарева. – М.,1999. – 312 с.
5. Естетика і мистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.О. Мітіна, К.Е. Тетіївський, Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. – К.:КНУБА, 2003. – 252с.
5. Крок за кроком в Україні : Посіб. для батьків дошкільнят та соціальних педагогів / Л. В. Артемова. О. І. Кульчицька, Н. М. Голота, Г. В. Сухорукова; Наук. ред. Л. В. Артемової; За заг. ред. С. Чередниченко. – К.: 2003. – 384 с.
6. Підкурманна Г.О. Художньо-педагогічна підготовка фахівців дошкільного виховання в педагогічному університеті: (Системний підхід). – СПб., 1998. – 277 с.
7. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Дошк. виховання. – 2002. – № 3. – С. 24–28.
8. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ ст. / О. В. Попова. – Х.: 2001. – 255 с.
- Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін /О.П.Рудницька. – К., 1998. – 183
9. Сім'я в умовах становлення незалежної України (1991—2003 рр.) : Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2003 р. — К.: 2004. — 254 с.
10. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання : конспект лекцій і занять (за матеріалами власного досвіду) / Л. М. Шульга. – К.: 1995. –236 с